

ΜΟΤΣΑΡΤ

Η ηλικία 36 χρόνων αποτελεί, συνήθως, αφητηρία κάποιας δημιουργικής καριέρας. Ενώ, για τη Μοτσάρτεια μεγαλοφυΐα στάθηκε αρκετή για να κληροδοτήσει στην ανθρωπότητα, επιβλητικό σε ποσότητα και ποιότητα έργο, με 800 περίπου μουσικές δημιουργίες κάθε είδους και μορφής – όπερα, συμφωνία, κοντσέρτο, σονάτα, κουαρτέτο, λειτουργία, ρέκβιεμ – που φέρνουν τη σφραγίδα της ιδιοφυΐας του, τα συστατικά της ιδιάζουσας τεχνοτροπίας του.

Βόλφγκανγκ Τζόαν Τεοφίλ είναι το βαφτιστικό του όνομα (το Αμαντέους είναι τελευταία προσθήκη) και γεννήθηκε στο Σάλμπουργκ της Αυστρίας στις 27 Γενάρη του 1756 από πατέρα επαγγελματία αυλικό μουσικό, που ο Βόλφγκανγκ μη ξεχνώντας τι χρωστούσε στον πατέρα του Λεοπόλντ, έλεγε χαρακτηριστικά: «ο πατέρας έρχεται ευθύς μετά το Θεό».

Έχει ανακύψει το ερώτημα: αν ο Μότσαρτ, είχε γεννηθεί σε άλλη περιοχή της Αυστρίας ή Γερμανίας, αντί του Σάλμπουργκ, θα είχε γίνει ο Θεός της Μουσικής; Παρότι φαίνεται σαν παράξενο το ερώτημα, ωστόσο πρέπει ν' αναζητηθεί ένας δεσμός μεταξύ μουσικής του Μότσαρτ και του μοναδικού αυτού τοπίου όπου ενώνεται η Τέχνη με τη Φύση.

Στα δέκα του χρόνια ήταν κι όλες συνθέτης κι αυτοδίδακτος βιολονίστας, για να πει κατάπληκτος ο πατέρας του: «ο Θεός μπήκε στο σπιτικό μου». Κι όταν ανδρώθηκε δεν αποδείχτηκε μόνο ικανός μουσικός, μα και άνθρωπος με πνεύμα, με γούστο, ευαίσθητος και πονόψυχος. Ρεαλιστής, δεν αποποιούνταν ούτε ένα καλό γεύμα, ούτε ένα ποτήρι κρασί. Ο ρεαλισμός του ήταν βίωμα που αντανακλάται στο έργο του, γι' αυτό και τα πρόσωπα στις όπερες του δεν είναι τύποι, μα ανθρώπινες υπάρξεις γεμάτες ζωντάνια.

Από σωματική διάπλαση ήταν μικροκαμωμένος, μαλλιά ξανθά, πυκνά και λίγο σγουρά. Τα χέρια μικρά κι όμορφα, κέρδιζαν πολύ όταν τα τοποθετούσε στα πλήκτρα του κλαβεσέν. Ντυνόταν άψογα και φιλόξενος καθώς ήταν, δεχόταν συχνά στο τραπέζι του φίλους και γνωστούς. Λάτρευε τα ζώα. Ο σκύλος του «Πιμπέρλ» και το πτηνό του «Σταρλ» πέρασαν, μαζί του, στην αθανασία.

Είναι και δεν είναι ακόμα δεκαπεντάχρονος, που μαθαίνοντας ιταλικά, πηγαίνει στη γενέτειρα της όπερας Ιταλία, όπου σημειώνει μεγάλη επιτυχία με τα λυρικά έργα του «Μιθριδάτης», «Λούκιος Σύλλα» και τη δραματική Καντάτα του «Ασκάνιος στην Άλμπα», για να παρασημοφορηθεί απ' τον τότε Πάπα και ν' ανακηρυχτεί μέλος της Φιλαρμονικής Ακαδημίας της Μπολόνιας. Το 1776 που βρισκόταν στο Παρίσι, δέχεται το πλήγμα του χαμού της λατρευτής μητέρας του, για να γυρίσει περίλυπος στο Σάλμπουργκ και να δεχτεί τη θέση οργανίστα στην αυλή του Αρχιεπισκόπου, που ύστερα από λίγο παράτησε, διαφωνώντας με τον Αρχιεπίσκοπο, που σαν ισχυρός άρχοντας, θεωρούσε τη μουσική σαν κτήμα της φεουδαρχίας και το μουσικό όμοιο με υπηρέτη. Ενώ, για τη νοοτροπία του εικοσπεντάχρονου τότε Μότσαρτ, ο καλλιτέχνης φάνταζε σαν

ΘΡΙΑΣΙΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Σώτος Βασιλειάδης

στοχαστής και σαν άνθρωπος με δικαιώματα. Κι η ενέργεια εκείνη του Μότσαρτ γι' ανεξαρτησία γίνεται πιο αξιοεκτίμητη, αφού είχε σαν συνέπεια να νιώσει βιοτικές στερήσεις. Όπως φαίνεται, για την εποχή του, χρειαζόταν να ξεσπάσει – πρώτα – μια επανάσταση, για να μπορεί ένας καλλιτέχνης να συντηρείται απ' το κοινό κι όχι να βασίζεται στους ευγενείς για ν' αντλεί πόρους.

Μια ψυχή γεμάτη ευγένεια και καλοσύνη, δε μπορούσε να μην ερωτευτεί. Αγάπησε και παντρεύτηκε την Κοστάντσα Βέμπερ κι έγινε πατέρας έξι παιδιών.

Στα τριάντα του χρόνια είναι που φτάνει στο αποκορύφωμα της καριέρας του, για να κληροδοτήσει στην ανθρωπότητα αριστουργήματα, όπως οι όπερες: «Γάμοι του Φίγκαρο», «Ντον Τζοβάννι», συμφωνίες και άλλα αναποτίμητα μουσικά διαμάντια.

Χαρακτηριστική είναι η απάντηση που έδωσε ο παραγωγικός Μότσαρτ, σε κάποιον που του ζήτησε να του διδάξει σύνθεση: «Μα η σύνθεση, αγαπητέ μου, δεν διδάσκεται» - «Εσείς όμως συνθέτετε από νεαρής ηλικίας, επέμεινε ο άλλος» - «Ναι, μουσική μου δίδαξε ο πατέρα μου κι ο Χάυδν, όμως όχι και σύνθεση» ήταν η απάντηση του Μότσαρτ.

Έχοντας το προαίσθημα του πρόωρου θανάτου, έγραφε συνεχώς. Έτσι βγαίνουν από τη θεόπνευστη πένα του οι όπερες: «Έτσι κάνουν όλες», «Μαγεμένος Αυλός», «Ευμένεια του Τίτο», «Χήνα του Καϊρου», «Απόλλωνας και Υάκινθος», «Τ' όνειρο του Σκιπίωνα», συμφωνίες, κονσέρτα, μουσική δωματίου, λειτουργίες, σερενάτες, κ.α.

Από τις συμφωνίες του, εκτός εκείνης του Δία, τη Χάφνερ, τη χωρίς μενουέττο, τη ΜΙ ύφεση μείζονα, εξαιρετικά δημοφιλής είναι η ΣΟΛ μινόρε που της έδωσαν ποικίλους χαρακτηρισμούς: «παθητική», «ρομαντική», «τραγική» και που υποβλήθηκε πρόσφατα σ' ελεύθερες διασκευές.

Ο θάνατος του αγαπημένου του πατέρα τον συγκλονίζει. Τα συμπτώματα φυματίωσης υποσκάπτουν την υγεία του που φθείρεται ολοένα, για να του κόψει ο Χάρος το νήμα της ζωής στις 5 Δεκέμβρη του 1791. Καθώς – παρά το νεαρό της ηλικίας του – ήταν ώριμος για τη δόξα, είχε ωριμάσει πια και για το θάνατο.

Στις αντιξοότητες της σύντομης μα τόσο καρποφόρας πνευματικά ζωής του, μπορεί να προστεθεί – αν αυτό έχει σημασία γι' αθάνατους πνευματικούς δημιουργούς – ότι δεν έτυχε επάξιων τιμητικών εκδηλώσεων και στις στιγμές του στερνού ταξιδιού του. Παρότι, σαν το δάσκαλο του Χάυδν, είχε μυηθεί κι αυτός στον Τεκτονισμό, συνθέτοντας μάλιστα και το «Τραγούδι της αδελφοσύνης», που καθιερώθηκε σα διεθνής ύμνος του Τεκτονισμού, σύμφωνα με μαρτυρίες χρονικογράφων της εποχής του, καμιά δεκαριά άτομα παρακολούθησαν την εκφορά του κι ενταφιάστηκε σε κοινό, με άλλους νεκρούς, λάκκο... Κι όταν η Κοστάντσα, κρεβατωμένη την ημέρα της ταφής του, πήγε μετά από λίγες μέρες στο νεκροταφείο, δε μπόρεσε να πληροφορηθεί το ακριβές σημείο όπου είχε ενταφιαστεί το σώμα του αγαπημένου της ένδοξου Βόλφγκανγκ.

ΘΡΙΑΣΙΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Σώτος Βασιλειάδης

Όμως, ανέκυψε και η υπόνοια μήπως ο πρόωρος θάνατος του, δεν ήταν φυσιολογικός, υπόνοια που διατυπώνεται και σ' επιστολή της Κοστάντσα 25-8-1837) που γράφει: «ο γιός μου Βόλφγκανγκ Ξαβέρ δεν έχει λόγους να φοβάται σαν τον πατέρα του που είχε έναν αδίστακτο αντίζηλο» (υπαινιγμός για τον Σαλιέρι). Όπως κι ο Μπετόβεν – σε κάποια σελίδα των σημειωματάρων που χρησιμοποιούσε όταν κουφάθηκε – διατυπώνει την επιθυμία να βγει στη δημοσιότητα και να διαλευκανθεί η υπόθεση του θανάτου του Μότσαρτ.

Ο Βόλφγκανγκ δεν υπήρξε μόνο μέγιστος συνθέτης, μα και δεξιότηχνης pianista (κλαβεσινίστας) της εποχής του με διεθνή ακτινοβολία κι οι συνθέσεις του γι' αυτό το όργανο, είναι πολυάριθμες (σονάτες, παραλλαγές, κονσέρτα κ.α.).

Φαίνεται ότι, ο Μότσαρτ, χρησιμοποιούσε το πιάνο σα μέσο για έκφραση των προσωπικών του αισθημάτων. Και τ' ότι η μορφή του «κονσέρτου» αφθονεί στη μουσική παραγωγή του, αποτελεί ένδειξη ότι, απ' τους κοινωνικούς κύκλους για τους οποίους εργαζόταν, η διάκριση του συνθέτη απ' τον εκτελεστή δεν είχε ακόμα αναγνωριστεί. Το γεγονός αυτό, τον υποχρέωνε να συνθέτει κονσέρτα για να εμφανίζεται σαν δεξιότηχνης, αποσπώντας την εύνοια των ευγενών που αποτελούσαν το ακροατήριο του.

Η όπερα «Μαγεμένος Αυλός» είναι δημιούργημα του 1791 τελευταίας χρονιάς της ζωής του. Πρόκειται για έργο αριστουργηματικό, που σε πείσμα του χρόνου, παραμένει ακατάληπτο και που μπορεί να ονομαστεί η πρώτη «όπερα του λαού». Ο ρόλος π.χ. του κλόουν Παπαγκένο είναι χαρακτηριστικός, εκτοξεύοντας απανωτά βέλη κατά πριγκίπων. Το έργο έτυχε παγκόσμιας προβολής κι έχει κινηματογραφηθεί. Παρότι η εκκλησιαστική μουσική δεν αποτελεί την ιδιαίτερη έφεση του Μότσαρτ, ωστόσο κατέχει σημαντικό μέρος της παραγωγής του, με λειτουργίες, το Άβε Βέρουμ, το Ρέκβιεμ υψηλής έμπνευσης έργο, θαυμάσιο κύκνειο τραγούδι, που γράφτηκε ύστερα από μια παραγγελία που την καλύπτει αρκετό μυστήριο κι έμεινε ημιτελές, για να το ολοκληρώσει λίγο αργότερα ο μαθητής του Φρ. Σουσμάγερ, σύμφωνα με προφορικές υποδείξεις του δασκάλου, πριν πεθάνει, και με τα σκιτσαρίσματα που βρήκε.

Τον Ιούλιο του 1791, τη χρονιά του θανάτου του που βρισκόταν σε πλήρη συνθετική ωριμότητα, παρουσιάστηκε ένας λιγομίλητος άγνωστος, που του έβαλε την ιδέα να συνθέσει ένα Ρέκβιεμ, νεκρώσιμη ακολουθία όπως αποκαλείται στην ορθόδοξη Εκκλησία. Ο Μότσαρτ συγκατατέθηκε και λίγες ημέρες αργότερα, έλαβε 50 δούκάτα σαν προκαταβολή, ενώ τα υπόλοιπα θα του δινόταν μετά την ολοκλήρωση του έργου. Καθώς ήταν δοςμένος στη σύνθεση της όπερας «Μαγεμένος Αυλός» δεν καταπιάστηκε αμέσως και με τη σύνθεση του Ρέκβιεμ. Όμως φεύγοντας με τη γυναίκα του για την Πράγα, ήρθε στη θύμηση του ο δυσάρεστος πελάτης. Και σαν γύρισε στη Βιέννη, επιδόθηκε με ζέση στη σύνθεση του, για να βγει από τη πένα του άρρωστου και μελλοθάνατου Βόλφγκανγκ, το γνωστό μεγαλούργημα, που λέγεται «Ρέκβιεμ του Μότσαρτ». Η

ΘΡΙΑΣΙΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Σώτος Βασιλειάδης

υγεία του όλο και χειροτέρευε και τον βασάνιζε η ιδέα μήπως και δεν προφτάσει να το αποτελειώσει, για να πάρει και το υπόλοιπο της αμοιβής, που τόσο χρειαζόταν η Κοστάντσα για να καλύψει άμεσες κι επιτακτικές ανάγκες.